

Honnyi Levelek, Tudósítások, és Egyebek.

Nro. 18.

A' Magyar Kurir 30-dik darabjához.

Magyar Ország.

Ungvárról September 20-ik napján, 1813-ik esztendőben. Nállunk is az ezen elkezdődött háborúnak szerentsés kimeneteleért elkezdődtek az áhétatos könyörgések. Ugyan is e' folyó hónap 12-dik napján, reggeli 9 óraker, az itt lakozó Munkácsi Püspökség és Káptalanbéli Prépost, Generális Vicarius és felszentelt Püspök Bradáts Mihály Úr Eő Nagysága, a' Püspökség templomában maga tartotta, 's szolgálta a' ezereoniális sz. liturgiát, nagy, a' parochiális templomokból is ide hivattattott, és egybegyülekezett sokaságnak buzgó jelenlétében. — Az Evangélium után ezen alkalmatossághoz készítettett rövid, de igen gyökeres és velős beszédet tartott Semináriumbéli tudományok Praefektusa Tisztelendő Cserky Mihály Úr. Ezen áhétatosság egész 12 óráig tartott, mely Fel-séges rendelések szerént, az egész háborúnak ideje alatt, nem tsák itten helyben, hanem az egész Püspökségben, minden Szentegyházban folytatódni fog.

Az időjárása nállunk is igen kedvelen, majd minden nap essős, és így a' mezei munkát felette hátráltatja. Az egész nyáron nem volt olly meleg hetünk, hogy tsak valaki a' folyóvízben megfürdeni kívánkozott volna. — Egyéb eránt az aratás jó volt, tsak hogy a' bikkes erdők körül lévő helységeken az egerek majd minden veteményt elpusztítottak; az őszi vetéseknek sok helyeken tsak a' szalmaszára állott fel a' szántóföldekenn. — Tsudállatos dolog, hogy valahányszor a' bikmakk megsaporodik, mint a' múlt esztendőben tör-

tént vala, mind annyiszor az egerek is azon a' tájon meg szaporodnak. Már most, a' mint hallani, a' szállóhoz is hozá fogott ez a' veszedelmes féreg.

A' mi Nemes Ungh Megyénk fél eskadron könnyű szerű lovas sereget állított ki, és minden hadi szerszámmal felkészítette, melly a' leg első parantsolatra kész oda menni, a' hova rendeltetik. A' nemes seregnek Iustrája is már megtétetett.

Kegyelmesen uralkodó Fels. Királyunk Brandeisi fő hadi szállásán létében, Fő Tisztelendő Tarkovics Gergely Munkácsi Kánonok Urat, a' ki eddig, mint Pesti Universitas Könyvnyomtató műhelyénél lévő könyv vizsgáló (Censor librorum) Budán lakozott vala, fenn tisztelt Bradáts Ur Eő Nagysága helyébe, Eperjesi Vicariusnak kinevezni méltóztatott.

Még most is egy néhány szomorú tudósításokat vettünk azon Magyar Hazánk Vármegyéiből, a' mellyekben a' múlt Augustusi rettentő vizáradás sok helységeket elpusztított, sok ezer embert, és barmot a' viz órvényébe temetett. — Ezek közt a' tudósítások közt leg nevezetesebbnek tartjuk azt, mellyet Tek. Szepes Vármegyének Kis-Lomnitz nevű helységéről vettünk, melly következendőképen adatik elő: A' múlt Kis Asszony havának 24-ik napja a' Kis-Lomnitz talpra esett Kösségre nézve, igen nagy félelemnek és jajgatásnak napja vala. Még az ő őseik is megborzadtak, midőn Bertalan napjára emlékeztek, arra a' napra, melly reájok nézve igen emlékeztetes és elfelejthetetlen nap.

vált. Mivel, a' mint azon helység krónikájában fel van jegyezve, azon a' napon, mintegy 100 esztendővel ennekötte, oly nagy özönvíz borította el azon helységet, hogy annak leg nagyobb részét, tornyával együtt a' dühösködő habok elragadták. — Hasonló félelmes vízáradások voltak 1768-ik esztendőben *Bertalan* napján, midőn egy sebes jégessóvel elegendő kegyetlen forgószél a' templom tornyát ismét félig letörte 's le szakasztotta. Azon idő pontyától fogva csak nem minden esztendőben *Bertalan* napján, hasonló veszedelem fenyegette a' Kis Lomnitzer derék lakosokat, és noha azon idő forgása alatt sem a' forgó szelek, sem a' villámlások és menydörgések, sem a' jégessók, sem a' vízáradások rendkívül való károkat nem okoztak; mindazáltal még is minden esztendőben *Bertalan* napján felette nagy félelem fogta el a' lakosok szívét; a' kik az el múlt időben a' *Bertalan* napján történt szerentséltenségekről, őseiknek kézirólkézre adatott tanításaikból emlékeztenek vala. Melyre nézve *Bertalan* napja előtt való este minden lakos reszkedett, ha az *Igla* nagy, és a' *Tivnitz*, *Petersburg*, és *Josberg* nevezetű apróbb hegyeket sűrű felhőkkel körülvételeve lenni látta. Mindazáltal még is senki sem reménlette közülök, hogy ily rendkívül való vízáradást lásson valaha. Azonban, midőn egész tsendességbe nyugottak volna, akkor verte fel őket álmokból a' szörnyű essőzúgása, melly kéttzer 24 óráig tartott minden szünet nélkül, és minden álmából felveretett ember a' helységen keresztül folyó tsekély, de ekkor igen nagyra nevedett Lomnitzer patakhoz futott, mellynek vizei minden szempillantásban nagyobra nagyobra nevedvén, mindent, a' mit előtől talált magával elragadott, 's telhetetlen torkával elnyelt. A' haboknak zúgása rettentő volt, a' levegőbe támadt halhatatlan forgószél dühösködött, és nagy hidegetsült; a' szörnyű árviz min-

den hidakat, malmokat, paraszt házakat, tsűröket, agyagból tsinált tárbázakat, a' mellyekben tudniillik a' szegény ember minden vagyonkáját tartani szokta, elpusztított, az Evangelikusoknak oskolájokat, a' tornyot, a' plebániát elrontotta, sőt még a' fundamentomát is ki mosta; röviden mondván, azt a' félelmet, veszedelmet, mellyet ez a' halhatatlan, és Deucalion idejéhez illő özönvíz szült, szárs nyelv sem tudná kibeszélni elegendőképen.

A' múlt September hólnapnak első harmad részében volt rendkívül és gyakorta való 's tartós essőzések Magyar Hazánk más felső részeiben is nagy félelmet okoztak, mindazáltal, ha szinte a' Wág és más folyóvizek, sőt még a' Duna folyóvize is a' magok váluikból kimentek, mindazáltal még sem nevedtek annyira mint Augustus utolsó negyed részében, 's nem is tettek annyi kárt mint a' *Bertalan* napi özönvíz. Mindazáltal az is igen nevezetes természetű tünemény volt, melly azon hólnapban Sáros Vármegyében történt vala, és a' melly azon Megyéből jött tudósításokban következő módon adatik elő:

„Nállunk, *ügymond*, irtóztató természetű változások történtek: a' föld gyomrában lévő vizek a' leg nagyobb hegyeknek tetején nyitottak magoknak útát. — *Berezivitzben* a' *Cserna-Kurp* nevű igen magas hegynek teteje egy kevés földindulás után megrepedvén, abból igen sok víz okádódott ki nagy magasságra; a' föld alatt lévő kútfejek megnyilván, egy ember vastagságú patakokat botsátottak ki magokból, mellyek a' hegyekről nagy sebességgel lerohánván, mindent, a' mit előbátul találtak, magokkal elragattak, és a' szegény lakosok, minden vagyonaikról megfosztván, hajlékaiknak ablakaikon másztak ki, 's akképen menthették meg életüket a' veszedelemtől. A' múlt September 3-ik napját

követett éjjel *Berzevitze*, *Torrissa*, *Lippián*, *Tserveneza*, és *Ivian* helységek egészen elpusztultak. *Torrissában*, a' mint már ennekölte is megírtuk, a' Gr. Szirmay magas dombon állott, és magas kőfallal kerített kastélyát is úgy elhorta a' Bertalan napi nagy özön, hogy allig lehet annak tsak a' helyét is látni. A' familiai kriptában holt testekét olly messze horta, hogy tsak imitt amott találatnak fel azok egyenként.

Az itt előszámlált rendkívül való tüne-
mények annyival szembétűnőbbek, hogy azokhoz hasonló, a' föld golyósi-
nak azon fele részén, melly régi világnak nevezetik, ritkán történtek, és az új világ-
nak, az az, Amerikának is tsak déli részé-
ben szoktak megésmi. — Amaz igen híres tudós utazónak *Humbold Sándornak*, már a' Tudósoknak kezekén forgó munkájában azt olvassuk, hogy a' Spanyol Monarkiahoz tartozó Amerikában fekvő igen magas, és a' Magellaniumi szoros tengertől a' Quixos tartományáig ezer mértföldnél tovább ki-
nyúló Andesi hideg, és télen nyáron mély hóval fedett lántzhegyek [*Cordillera de los Andes*, *Catena Andium*] 20, töbnire vizet okádó hegyekből állanak, mellyek sok hávat és éssóvizet sziván bé gyomrokba gyakorta, 's kiváltképen a' hosszas éssözék után peszésbe esnek, és a' föld megrendülésével, 's nagy harsogással intóztató sok vizet és iszapos pépet okádnak ki magokból, a' mellyekben termett halakat az ott lakó emberek *Prennadiilas*-oknak, *Linnéus* pedig a' föld alatt lévő eredetekre nézve *Pimelodus Cyclopus*-oknak nevezett, az iszapos pépet a' lakosok *Moya*-nak hívják. — Ez az Andesi hegyeknek Vulkánusáiból kihányt víz és pép, a' midőn felforranak, minden körülbelől fekvő városokat, emberéket, és barmokat elpusztítanak. — Azoknak az Andesi tartományoknak nagy szerentséjekre szolgál az, hogy igen ritkán esnek illy özönök, kiváltké-

pen azért, mivel igen ritkán vannak azokban hosszas éssözések, sőt néhány tartományokban, p. o. *Péruában* 10 esztendőig sem esik egyszer az éssó; de ha megindúlnak az éssözések, annyira meg nevedkednek a' vízi vulkánusokból kiokádott vizek, hogy azoktól sem ember, sem más állatok meg nem menekedhetnek. Illy szerentsétlenség történt vala 1691-dik esztendőben Peruvianak *Quitoi* tartományában, a' midőn az *Imbararu* folyóviz *Ibarra* városát és az egész környéket vízzel, *Moyával*, az az, iszapos péppel, és *Prennadiilasokkal* avagy föld alatt termett halakkal béborította, és elpusztította. — Hasonló szerentsétlenség történt, a' föld kerektségén leg magasabb hegynak a' *Chimborazonak* szomszédtságában a' *Curgmirazo* hegygyel, melly 1698-dik esztendőben, Julius 19-ik napját követett éjjel le dőlven, az abban volt víz és iszapos pép 18 □ mértföldet egészen elborított, 's annyi embert meg ölt, hogy azoknak holt testeiket *Tacunga* és *Hamboro* városaikban szörnyű nagy gödrökben kellett eltemetni. — Illy szerentsétlenség történt 1751-ik esztendőben a' Mexikoi tartományban is, a' hol *St. Jago di Guatimála* városát a' nagy árvíz elborítván annak minden lakosát eltemette. — Illy szörnyű változás történt 1787-ik esztendőben a' *Quitoi* tartományban, a' hol a' *Riobomba* hegyből kirohant víz és iszapos pép sok falu helységet és 40000 embert temetett el.

Nem tsak Magyar Hazánkban, hanem a' Berliini tudósításunk szerint napnyugoti Prussziában is nagy vízáradások voltak a' múlt nyáron, egy olly időpontjában, mellyben nem áradni, hanem inkább fogyni szoktak a' folyóvizek. A' *Weixel* vagy *Wistula* folyóviz, melly Széziának és Felső Magyar Országnak határai mellett a' Karpatus hegyekben fakadt ki, még Julius kezdetében is nagyon meg áradt, és ki is öntött, de tsak hamar vissza ment a' maga

válójába; ellenben September 2-ik és 3-ik napjain feléte meg nevedkven azon tartománynak alacsonyabb részét egészen béborította, sok helyenn a' töltéseit elszagatta, és 10 mértföld messzeségre a' száraz földet béborította, a' föld természetét össze rontotta, a' széna termő réteket és szántóföldeket úgy össze rongálta; hogy azoknak egynéhány esztendeig hasznokat venni nem lehet. A' mint a' Berlini tudósítások tartják, 162 faluhelységeket borított el ennek a' nevezetes folyóvíznek özöne, a' melytől okoztatott kárt megbetsólni nem lehet. Mivel sok helyen elrontotta a' töltéseket, féltő, hogy a' jövő tavaszkor meg induló jég újabb 's nagyobb szerentsétlenséget ne okozzon.

Egy levelező barátom azt a' kérdést terjesztette előmbe, mellyik elementum legyen ártalmasabb az emberekre és állatokra nézve, a' *Tűz é, vagy a' Víz?* Bizonyos értelemben vévén mind a' kettő hasznos is káros is, de tsekély ítéletem szerént, károsabb a' víz a' tűznél. A' tűz elől az ép és egészséges ember elfuthat, és ha vagonát el veszti is, de életét meg mentheti. Ellenben a' víztől, kiváltképen ha hirtelen megáradnak a' folyóvizek és patakok senki meg nem menekedhetik, mindent elragad magával. A' tűz csak némelly házakat és helységeket emészt meg; a' víz pedig sok helységeket béborít, 's azoknak lakosit megfojtya. A' tüzet vízzel meg lehet oltani, de az árvíznek senki eleit nem veheti. A' tűz csak az épületeket emésztheti meg, de annak földje meg marad, a' víz ellenben a' földet is úgy el szokta rontani, hogy annak sok esztendőig senki hasznát nem veheti. A' szántóföldeken és réteken esett tűz azokat meg kövéríti, az árvíz pedig annyira béborítja mely homokkal és iszappal, hogy azok egyátalában haszonvétel nélkül valók lesznek. — Végtere nem olvasunk olly példát, hogy a' tűz (kivéven a' tűzokádó hrgyek mellett lé-

vő helységeket) egész tartományokat elborított volna; ellenben az árvíz K. Sz. előtt 1500 esztendővel *Deucalion* Thessáliai Király idejében az egész Görög Országot elborította, és csak ő 's az ő felesége maradtak életben.

Megvallom, hogy valahányszor a' Dunának szállásom előtt folyó ágát szemielem, és a' szüntelen való eszözések miatt nem apadni, hanem inkább áradni tapasztalom, és a' külföldi újság levelekben is azt olvasom, hogy ebben az esztendőben sok országokban nagy vízáradások voltak, és mindenütt sok kárt tettek, mind annyiszor eszembe jut a' *Deucalion* özönvíz. Tavasztól fogva csak két hétre sem tudok emlékezni, mellyben tiszta, meleg, és száraz idő lett volna, melly valamin a' föld természetének és kerti veteményeknek, úgy a' szőlőhegyek gyümöltseinek is ártalmára volt. Még most is hasonló az idő járása, ejelenként rakva van az ég kárpitja csillagokkal, viradtakor pedig hull a' sűrű eső, melly miatt szaporodnak az őszi nyavalyák, a' negyednapi hideg, a' hasmenés, a' rothasztó hideg, az idegek nyavalyája (febris nervosa), a' rheumatismus, 's több e' félek, és sok embert küldenek a' más világra.

Budáról írják September 30-dik napján, hogy ottan sok Frantzia hadi foglyok mentenek keresztül. Mindnyájan Cseh Országból jöttek, és Magyar Ország alsóbb részeire küldettetnek rabságra. Hadi tisztetek 12-ten voltak köztök, ezek közt Fr. Generál *Haxo* is a' Generál *Stabtól*, a' ki a' múlt Augustus 30-dik napján, Cseh Ország Elnbogeni Kerületének Culma nevű városában a' Generál *Vandamme* corpusával együtt esett fogságra. Azon elfogatott Fr. seregnek egyéb osztályai szakaszonként vitetnek rabságra.

hasonlóképpen Colditz felé ment előre. Ezeknek a' száguldozóknak utánnok indultak *Margeron*, *Lefebvre*, és *Pirè* Generálisaink *lovás és gyalog tsapatokkal*, oly reménységgel, hogy jól meg fognak fizetni nekik.

Spanyol Ország.

Ezen országban mostanság semmi új-ság nem történt. Ennek északi részében még ostromolják a' szövetségesek Pamplo-nát és St. Sebastiant, 's elfoglalták a' Pyreneumi szoros útakat. Kataloniában *Barcelona*-hoz vonta össze Marschal *Süchet* minden erejét, minékutánna *Tarragonának* minden erősségeit puskapor által össze rontta.

Egy itt következő levél már régi, t. i. olyan dolgokat foglal magában, mellyek a' Welington armádájánál az ő ezen esztendőbeli táborozásának eleitől fogva a' Frantzia armádának északi Spanyol országhól lett kinyomattatásig történtek. Ezt egy Anglus tiszt írja, a' ki a' Welington armádájánál lévén, a' mit ír mindent magátólott: —,

„*Fuentarabiából* (Biskájában) Aug. 5-dikén. A' felől, a' mit itt láttam, már régen tudósítottalak volna, ha egy seb meg nem gátolt volna benne, mellyet még Juniusban kaptam. Három hónaptól fogva szemlélem az Angliai nagy vezért és armádáját szünetnélkül foglalatoskodni. A' resultátumot már tudjáták; mi a' Pyreneumi hegyek között állunk; Spanyol országnak két harmad részét kivettük az ellenség' kezéből. Ha szintén bámulásra indították is ezek a' dolgok a' távollévőket, tsakugyan még is lehetetlen az, hogy ezen embernek érdemei egész valósága szerint esmer-tessenek. Egész felfordultságát kell ennek a' szegény Spanyol országnak esmerni, ha azt által akarja valaki látni, melly nagy elme, melly erős lélek, mely ditsó character kívántatott arra, hogy egy ily elnyo-

morodott országban az ellenség' szeméi előtt egy oly armádát lehessen organizálni, a' mellyel ilyen dolgokat lehessen véghez vinni. —

„Ez az ország most minden természeti régi gazdagsága mellett is egy tsupa-pusztá; mindent utánná kell vinni az armádának, melyre nézve egy Asiai armadához kell a' sok tereh hordó barmok miatt hasonlítani seregeinket. Május végéig maradtunk téli szállásainkon *Ciudad-Rodrigo* megett. Lord Wellington oly szerentsés, hogy tőlünk az utolsó napig el tudta titkolni, hogy meg fog indulni az armáda. Eppen ily kevéssé vette azt észre az ellenség is, a' melly nyilván való képpen meg lepetett, midőn armádánknak nagy részét a' lovassággal és ágyúzókkal egyetemben *Tra-tos-Monter* tartományában szemlélté össze gyülekezve lenni, a' melly, külömben szép, de tsak nem út nélkül való tartományban eddig lehetetlennek tartották egy armádának össze gyülekez-hettését. Lord Wellington minden nehézségen győzedelmeskedett; Junius' 1-ső napjaiban egész armádánk a' *Leoni* térségen állott; a' *Duero* vizén egy kardnak kivonása nélkül mentünk által, mellyel az ellenségnek minden oltalmazható állásait megkerültük. Az ellenséges armáda külömbkülömb helyeken magánosan lévén, sohol nem mérészelt az Anglus armádával szembe szállani. Néhány napi utazás után megelőztük az ellenség' jobbszárnyát, 's Jun. 15-dikén által mentünk az *Ebro* vizén, 's a' többi.“

Szavait e'képpen végzi a' tudósító: — „Marschal *Soultot*, a' ki Jul. 27, 28, és 29-dik napjain a' szövetséges armádára *Pamplo-nánál* réá ütött, de véres fővel és feles kárvallással igazította vissza Frantzia országba Lord Wellington. Azok a' sok féle fogyatkozás, melynek itt a' Pyreneumi hegyek között kitétetve vagyunk, igaz hogy leírhatatlanok — hanem egyszerre elfelejtünk mindent, tsak Lord Wellingtont lássuk.

B é t s i.

Épületes buzgósággal innepeltetett itt a' Sz. István templomában e' hónap' 4-dikén a' Felséges Urunk ditsőséges neve napja. Ó Fejedelmi Érseksége maga mondott nagy misét, a' mellyen Felséges Asszonyunkal együtt, a' Cs. Hertzegek, Hertzegaszszonyok, a' Felséges Asszonyunk édes anyja K. Hertzegné, 's Albert K. Hertzeg is jelen voltak.

Minthogy a' Törököknek Szerviában való győzedelmeskedések miatt sok szerentsélen lakosok a' Cs. K. tartományokha szaladnak onnét által, 's már tsak eddig néhány ezeren jöttek által a' Duna bal partjára Tóth országba és a' Bánátusba, a' hol oltalmat ésszolgálatot keresnek: olyan rendelést vettek az Udvari hadi Cancelláriától ezen Cs. K. tartományoknak katona kórmányozó fő tisztségeik, hogy ezen szökevényekből szabad verbuálás által állítsanak-fel két Szabad Batalionokat. A' Stábjok ezeknek Temesvár; fő Komendánsok az Oláh- Illiriai határ őrző Regement Oberstere Mihalievitz,

Nékünk ma semmi fontos újságaink nem érkeznek: de nagy várakozásban vagyunk, minthogy az ellenséges armádák minden felőlről nagyon közel állottak egymáshoz. A' Svétziai Koronaörökös Hertzeg' fő hadi szállásáról Sept. 30-dikán írták, hogy az ellenség Grossenhayn felől Misnia felé vonta-el magát, a' hol által

ment az Albison; sőt úgy látszott, hogy Dresdát is oda akarja hagyni. A' szökevények erősítették, hogy ott a' katona magazinumok már elégettettek volna, 's a' lakosok felettébb nagy inségre jutottak. Annnyival is inkább lehetett reménleni, hogy oda fogja Dresdát nem soká hagyni az ellenség, minthogy Sept. 25-dikén már a' Bennigsen armádája is Zittaundál állott.

A' szövetséges seregek száguldozó lineájának jobb szárnyán Sept. 26-dikán már Querfurtban, Bernburgban, Halberstadtban, és Quedlinburgban állottak azok a' külömbkülömb Orosz és Prusszus könnyű lovas tsapatok, mellyeknek Gen. Woronzow a' fő vezérjek. Nem soká azután Braunschweigba is bé ment egy ilyen könnyű lovas tsapat.

Lipsia leg nagyobb rettegések között sinlődik; a' pénz, eleség, és lóbéli requisitziókat már nem győzi. Az előljárók is kezdenek már félni a' sok inség miatt elkeseredett néptől. Magok a' Frantziák is réá untak már a' czél nélkül való hadakozásra, a' mellyet túlkor és kávé hadakozásnak neveznek.

Londonból azt írják, hogy Wilhelmus Orániai Princz igen nagy kedvességben van a' Régens Princznél, 's úgy vélekednek felőlle közönségesen, hogy a' Régens leányát, Károlina Királyi Hertzegaszszonyt, a' Nagy Britanniai Koronaörököst, ő fogja feleségül kapni.

A' Bétsi Carsus. Okt. 6-ik napján: — 100 Forint Conventziós pénz, 173 $\frac{7}{8}$ Forint Váltótzédulában. — Egy Csúszár arany 8 forint és 12 $\frac{3}{4}$ krajtzár.